

1944

Všetky udalosti tohto roku z každodenného života našej obce konali sa už pod účinkom prichodiacich správ z východného frontu, že Nemci sú v neustálom plánovanom ústupe. No medzi občanmi už kde – kto cítil, že front, i keď bol ešte od nás na stovky kilometrov vzdialený, sa v túto stranu k nám nezadržitelne približuje. Pravda úradná propaganda neustále hlásala, že vlastne nič sa nestalo, lebo nakoniec predsa len zvíťazia Nemci a to nasadením nejakýchsi nových tajných zbraní. Nemožno sa preto diviť, že verejná mienka pod tlakom tejto nervovej vojny kolísala medzi hlásanými dvoma možnosťami, lebo v pravde náš ľud vypočujúc i jedny i druhé správy, bol tlačенý existenčnou nevyhnutnosťou každodenného živobytia, s vrodenuou túhou sebazáchovy prial si, aby nás všetkoníčiaca frontová skaza obišla.

Navonok celkove išiel život svojim každodenne obyčajným spôsobom.

Voľba starostu a nového výboru

Boli prevedené voľby v rámci miestnej HSLS pre nový obecný výbor a starostu, keďže podľa nariadenia činnosti vládnych komisárov mala zameniť zase funkcia starostu a obecného výboru. Tak po už skorej prevedení voľbách, na ktorých hlasovacie právo a právo byť volenými mali len členovia HSLS, dňa 28. mája 1944 bola na obecnom dome ustavujúca schôdza obecného výboru a inštalácia nového obecného starostu. Dovtedy bol vládny komisár, ktorý zastával právomoc starostu obce, obecnej rady a obecného zastupiteľstva. Ustavujúca schôdza konala sa za prítomnosti okresného náčelníka Júliusa Sutorisa, radcu verejnej správy vnútornej, poslanca Františka Slameňa, okresného tajomníka HSLS Lukáša Žiak a miestnych činiteľov Kolomana Piljara a Antona Vajčíka.

Za nového starostu bol zvolený doterajší vládny komisár Juraj Šťavina, lebo sa svojou prácou doposiaľ pre záujmy obce osvedčil.

Nový obecný výbor pozostával potom z týchto členov:

1. Juraj Šťavina, starosta č. 503
2. Karol Hríčák, podstarosta č. 151
3. Štefan Refka, kováč, ob. pokladník č. 54
4. Matej Haluška č. 30
5. Ján Krušínský, úradník z Poh. Maše č. 29
6. Július Vozár, " - // - č. 39

Náhradníci:

1. Jozef Boháč st. č. 292
2. Matej Rochovský č. 35
3. Lukáš Zibrik č. 223
4. Karol Tlučák č. 512
5. Ján Mecko, obuvník č. 455

Ďalej čoraz viac dostávali sa správy medzi ľudí približovaní sa frontu z východu na západ, o prebiehaní slovenských vojakov na stranu Rusov, o vstupovaní slovenských vojakov – zajatcov do československej brigády v SSSR a to i občanov z Pohorelej (František Cibulka, Jozef Kubanda). Bolo verejnou tajnosťou, že sa v Pohorelej s kratšími prestávkami skrýval tu Karol Čajka, uprchlík pred Nemcami, príslušník z Čiech. Členovia miestnej žandárskej stanice vždy mu blahosklonne umožnili útek z obce, keď už mal byť zadržaný. Prichádzali správy o zhodných ruských parašutistoch, i o partizánoch.

I predčasné ukončenie školského roku dňa 20. júna dávalo tušiť, že zavládli mimoriadne pomery.

Udalosti, pripravované v ilegalite, nadobudli rýchleho spádu a stali sa verejnými, keď v nedeľu dňa 27. augusta 1944 objavili sa v obci verejne ruskí partizáni. Boli ozbrojení a vyzývali mužov miestnej obce, aby sa dobrovoľne hlásili do partizánskych služieb.

Slovenské národné povstanie

Podzemné hnutie na odstránenie fašistického režimu a za obnovenie ČSR

Teplé, augustové dni chýlili sa ku koncu. Účastníci podzemného hnutia v našej obci už vedeli, že nastáva doba, kedy činne musia vystúpiť pred verejnosť a činne zúčastniť sa boja v záujme a v prospech spoločnej veci.

Zoznam členov v ilegalite

V podzemnom hnutí pracovali z miestnej obce nasledovní:

Jozef Terek, Matej Syč Milý, Pavol Zubkovič, Mária Tereková, Ľudovít Vozár (z Poh. Maše), Ján Kubanda, Karol Petro Hráč, Karol Hráč Kyba, Jozef Uriáš, Jozef Petro Hráč, Karol Rochovský Janík, Michal Rochovský, Karol Rochovský, Mária Poláková, Jozef Klinec, Ondrej Buvala, Karol Kanoš, Matej Paroš, Juraj Malecký, Jozef Ďubur a Ondrej Mač – uvedení boli pracovníci z KSS.

Pôvodcom činnosti menovaných členov podzemného hnutia bol Jozef Terek č. d. 105. On donášal direktívy a zadeloval prácu. Menovaní organizovali povstanie a presviedčali ľudí o tom, že systém, ktorý vládol, padne, lebo pravda je na strane ilegálnych. Väčšina občanov túto prácu schvaľovala a skladala dôveru vo vyššie uvedených. Týmto sa pôda pre povstanie pripravila. Menovaní starali sa o rozširovanie letákov, ktoré sami zhotovili na vlastnom rozmnožovacom stroji. Vydali najmenej dvadsať rozličných letákov o viac tisíc exemplároch. Pamiatky z tejto činnosti ani písomnej, ani fotografickej nieto, lebo všetko bolo zničené a spálené v časoch, keď hrozilo bezprostredné nebezpečenstvo z dôvodov opatrnosti a pracovného postupu.

Už vyššie som spomenul, že partizáni (ruskí) objavili sa verejne v obci dňa 27. augusta 1944. Ešte toho dňa partizáni navštívili miestneho veliteľa HG Kolomana Piljara. Bola to búrlivá návšteva a mala za následok, že menovaný z obce ušiel i s rodinou dňa 28. VIII. 1944. Ešte pred odchodom napísal si formálne žiadosť o preloženie. No odchod bol nútený, lebo za búrlivých udalostí nasledujúcich dní jeho život by bol býval v nebezpečí a bolo viac ako pravdepodobné, že by ho boli odviezli, prípadne i zabili.

Pracovníci začiatkom povstania stadiaľto neprihlásil sa nikto k partizánom. Už v júni tohto roku boli padákmi zhození v okolitých horách partizáni, boli to väčšinou ruskí vojaci, ale i Slováci nachádzali sa medzi nimi. Boli medzi nimi i dvaja vojaci ušli z nemeckého zajatia a i vojaci národnosti francúzskej. Ich mená sú tu neznáme. Partizánske jednotky zdržiavali sa v horách pod Orlovou. Ich veliteľom Bielík a bol ich niekoľko sto. Pozdejšie v okolí niekoľko tisíc.

Povstanie

Miestna, rázovitá, slovenská obec pod Orlovou bola medzi prvými obcami Horehronia, ktoré sa činne zúčastnili povstania a mala v ňom svoj podiel v rámci bojov celého povstania.

V miestnej obci povstanie vlastne začalo sa už dňa 26. augusta 1944 v noci na 27. augusta 1944, keď v dome Jozefa Tereka (č. p. 105) bol utvorený revolučný národný výbor z členov KSS a pribratím ešte i z členov bývalej strany agrárnej.

Členovia Revolučného nár. výboru

Členovia miestneho Revolučného národného výboru boli títo:

1. Jozef Tereš č. d. 105, robotník, predseda MNV
2. Matej Datko Cupák, roľník č. d. 220. podpredseda MNV
3. Juraj Kriak, hostinský č. d. 370
4. Matej Syč Milý č. d. 126, lesný hájič Paš. spoločnosti
5. Jozef Matuš, č. d. 320, kováč, pokladník MNV
6. Karol Rochovský, č. d. 34, roľník
7. Michal Rochovský, č. d. 217, robotník
8. Ján Miško č. d. 366, obuvník
9. Jozef Uriaš č. d. 355, robotník

Pozdejšie pribratí boli ešte

10. Matej Malecký č. d. 483, hostinský
11. Ľudovít Vozár, úradník Ocelového domu za osadu Pohorelskú Mašu

Tajomník bol Alojz Bošanský, ved. notár. Dňa 29. VIII. 1944 prišli k Jurajovi Kriakovi, hostinskému, nadporučík Cupák s prednostom železničnej stanice v Helpe Jánom Jurekom, (pozdnejšie bol Nemcami zastrelený i so svojou manželkou Jolanou Jurekovou, r. Jusenicovou). Spolu i s členom revolučného nár. výboru prejednali prípravné práce plánu na prevedenie mobilizácie mužstva v Pohorelej. Dali zavolať vtedajšieho vládneho komisára Juraja Štavinu. Vysvetlili mu o čo ide a vyzvali ho, aby podpísal mobilizačnú vyhlášku. Mobilizácia mala plný úspech. Časť naručovaných sa v miestnej škole na Sihle oblieka. Zbytok sa vystrojil v Telgarte a v Brezne n./Hr. Miestna ľudová škola na Sihle bola prvý raz svedkom mimoriadnych a veľmi rušných udalostí. Vystrojenie zmobilizovaného mužstva previedlo sa v budovách miestnej ľudovej školy. Prichádzanie a odchádzanie aut, mužstva, žien i detí, nevídané vzrušenie na tvárach ľudí, neustály zhon, výkriky a silný hovor, vydávanie rozkazov, bubnovanie po uliciach, pokriky, lúčenie a miestami i nechýbajúci plač za odchádzajúcimi, toto všetko boli sprievodné zjavy príšľých udalostí u nás dňa 29. augusta 1944 ako začiatok uskutočňovaného Slovenského povstania.

Revolučný národný výbor organizoval aj mužstvo nevojakov. V obci kónalo stráž asi 60 mužov, ktorých každodenne zadeloval do služby veliteľ dobrovoľných hasičov Juraj Kriak za spoluúčasti Národného výboru. Pri čom mu výdatne pomáhal člen Národného výboru Matej Syč Milý.

Mnohí naši občania odišli k partizánom. Miestny nár. výbor účinne pomáhal partizánskym jednotkám všemožným spôsobom. Poskytoval im potraviny, príbytok a podával im dôležité zprávy.

Za povstania, i za doby obsadenia obce Nemcami majiteľ pohorelského mlyna Martin Kršniak účinne podporoval mŕkou partizánov. Mlel obilie zo sklada v Polomke. Dozor pri tom prevádzal Matej Syč Malý. Dobrý útulok i občerstvenie podľa svojich možností poskytoval partizánom i miestny r.k. farár Štefan Kašaj.

Partizánska činnosť v našom okolí pozostávala z prepadávaniu vlakov, motorových vozidiel obsadených Nemcami, u vyhadzovania cestných a železničných mostov, z podmínovania ciest používaných nemeckou armádou. Obyvateľstvo bolo dobrým pomocníkom partizánov a dodávalo im presné správy. Podporovalo ich všemožne potravinami a ich úkrytami vo svojich príbytkoch. Stali sa prípady, že v noci boli zo súkromných bytov zobrazení príslušníci nepriateľskej nemeckej a maďarskej armády.

V čase povstania bolo v tunajšom okolí chytených asi 10 partizánov, ale nie príslušníkov našej obce.

Miestna stráž

Miestna stráž bola organizovaná pre udržovanie poriadku, zabezpečenie osobnej a majetkovej istoty občanov v prípade prepadu so strany nemeckého vojska. Súčasne prevádzali i protipožiarnu službu.

Od začiatku povstania, hneď po niekoľkých dňoch začali sa boje s nepriateľom pri Telgarte. Odozvy delostrelby ozývali sa až do našej obce. V obci zmieňali sa striedavo rôzne skupiny vojakov – povstalcov.

Pohľad na obec od stanice

Skupina partizánov zdržujúca sa v Pohoreleji

Vyhorenie Telgartu

Smutná udalosť zastihla neďalekú obec Telgart dňa 5. sept. 1944, kedy väčšia časť obce vyhorela následkom priamych bojových akcií nepriateľa. Toho dňa hrdinsky zachovali sa pohorelskí hasiči, ktorí prví vnikli so svojou motorovou striekačkou do horiacej dediny. Stalo sa to o 8. hodine a 10 minútach. Vtedy horelo už asi 80 domov. Bol to odvážny a obetavý čin našich hasičov pod vedením ich veliteľa, lebo Nemci mali guľometné hniezdo na veži kostola, odkiaľ strieľali i do občanov, ponáhľajúcim sa na pomoc svojim nešťastným blíznym. Vďaka veľkej opatrnosti hasičov, nikomu sa nič nestalo. Vtedy Pohorelá prvá poskytla pomoc do nešťastia upadnuvším svojim blíznym z Telgartu. Len neskôr prichádzala pomoc zo Závadky a z Brezna n./Hronom. Jednotky ČSA prišli len o pol desiatej hodine očisťovať Telgart od Nemcov.

Deň predtým dňa 4. IX: 1944 zaplatili službu národu svojimi životmi dvaja naši občania: Michal Rochovský č. d. 217 a Karol Rochovský č. d. 34. Išli ako spojky z Pohorelej do Telgartu a nepriateľské guľky im vyhasili životy.

Toho istého dňa v noci mala i obec Pohorelá poplach. Ešte vo večerných hodinách došla správa, že skupina Nemcov odbočila od Kráľovej holi vrchami smerom na Pohorelú. Stráž, ktorá mala vtedy službu na severnej strane obce skutočne i zbadala v noci podozrivé osoby blížiť sa k obci. Často stávalo sa, že Nemci dochádzali pre správy v preoblečení v krojoch ľudu nášho kraja. Ihneď zavolaná bola posila vojakov, ktorí sa tu nachádzali. Toto sa stalo o pol dvanástej v noci. Skupina vojakov odišla v označení čast' obce pod vedením npor. Juraja Škifku. Len veľkej náhode mohla ďakovať Mária Poláková Lajka č. d. 263, ktorá vtedy išla do bunkera a ako staršia osoba v tme pri svojej chôdzi potkýňajúc sa padala a zase vstávala. Nočná doba znemožňovala viditeľnosť. Tak sa stalo, že člen niektorej, tam sa nachodiackej stráže, v domnienke, že sa blíži nepriateľ, ktorého príchod ešte zvečera sem naša tajná služba hlásila, začal paľbu. Hneď nato začali paľbu z ľahkého guľometu i iní. Pripomínam toto ako zaujímavosť, lebo sukrňa spomenutej ženy bola na krajoch poprestreľovaná ako sito a jej samej sa nič nestalo. Nepriateľ do obce neprišiel, lebo istotne od paľby v chotári obce sa prekvapil a obec obišiel, alebo sa vrátil. V obecnej pokladnici bolo tej noci 500.000,- K. Službu pri telefóne konal Anton Vajčík a Jozef Ciper.

Telgart – evakuácia do Pohorelej

Po vypálení obce Telgart občania ztadiaľ evakovali do Pohorelej. Tu Poskytli im občania všetkú možnú podporu zo svojich skromných životných prostriedkov a bratsky ich privinuli do svojich domkov, usporiadali i sbierky pre nich, len aby zmiernili tvrdý úder, čo postihol ich vypálením ich rázovitej obce.

Verejní zamestnanci počas povstania:

V obci prítomní žandári, učitelia i rím.katol.farár, hneď po oznámení utvorenia Revolučného národného výboru dali sa mu k dispozícii. Notársky úrad viedol a svojimi radami chod Rev.nár.výboru usmerňoval. vedúci notár Alojz Bošanský za výdatnej pomoci Jána Doboša, vtedy kanc. pomocníka v notárskom úrade, ktorý za neprítomnosti vedúceho notára viedol celú administratívu sám úspešne a k celkovej spokojnosti ju dobre zvládol.

Zoznam partizánov:

Z našej obce boli títo partizáni: Juraj Tlučák č. 484, Karol Syč Milý č. 126, Ján Tajboš č. 365, Jozef Tajboš č. 365, Ján Bialík č. 80, Juraj Bakša Sivko č. 103, Ján Vidiečan č. 383, Štefan Kyba č. 382, Karol Bakša Sivko č. 198, Matej Fučoň č. 252, Ján Ševc č. 50, Karol Syč Bučko č. 555, Jozef Tlučák č. 354, Ján Kučlíka č. 78, Matej Puťoš č. 239, Stanislav Mík č. 63, Ján Syč č. 489, Matej Polák č. 81, Cyríl Tlučák č. 512, Karol Paroš č. 448, Jozef Krupa č. 259, Jozef Tešliar č. 510, Milan Bialík č. 133 (ranený), Ján Petro č. 67, Matej Šulej č. 241, Emil Pompura č. 188, Ján Kyba č. 418, Juraj Refača č. 39, Cyríl Polák č. 159 (ranený).

Zoznam nezvestných:

Celkový zoznam nezvestných: Ján Ciper č. 305, Jozef Koprajda č. 319, Ondrej Paroš č. 496, Ondrej Janoška č. 549, Jozef Mikolaj č. 58, Ján Tešliar č. 84.

Zoznam padlých:

Celkový zoznam padlých: Matej Urias č. 101, Juraj Urias č. 101, Karol Hudák č. 173, Lukáš Terek č. 382 (zahynul v zajatí v Nemecku – odvrátený bol počas povstania), Karol Rochovský č. 35 – člen Revolučného nár.výboru, odpadol 4.11. pri Telgarte, Michal Rochovský č. 217, člen Rev.nár.výboru odpadol 4.11.1944 pri Telgarte.

Zoznam pre ilegálnu činnosť väznených:

Vo väznici Krajského súdu v Banskej Bystrici a vo väznici v Ilave boli pre svoju podzemnú činnosť väznení nasledovní: Jozef Terek, Matej Datko, Cupák, Pavol Zubkovič, vdova Mária Tereková a Ján Mička st. fotografista.

Fotografia Jozefa Tereka z jeho mladších rokov

Názvy partizánskych skupín z okolia Pohorelej:

V blízkom a ďalšom okolí Pohorelej boli nasledovné partizánske skupiny nazvané zväčša podľa mena ich veliteľov: Bielíkova, Bielova, Šukujova, Kvetinského, Jegorova a Kalinova.

Partizáni zdržujúci sa v Pohorelej

Boje v chotári obce:

Ku skutočným bojom v našom chotári došlo dňa 24. októbra 1944. Bojovalo sa pozdĺž hradskej od Pohorelskej Maše až po Telgárt.

Tohto dňa vystaľovali sa naši občania do bunkerov a kolíb už prv pripravených v dolinách: Krajčov potok, Zadný potok, Predný potok, Píkšová, Skálny potok, Temná a Lukačiková.

Naše vojsko po prelome u Červenej Skaly, kde sa mu nepodarilo Nemcov zadržať, ustupovalo smerom na Pohorelú, Helpu a Brezno n.Hronom. Tu v Pohorelej odpadol 1 nemecký vojak a i jeden náš vojak – železničiar z pancierového vlaku. Bol kuričom stroja. Padol pri našej železničnej zastávke po zásahu pancieráku delostreleckým granátom. Jeho meno Juraj Krkoška, pochádzal od Zvolenskej Slatiny z Lieskovca, okres Zvolen. Bol tu pochovaný. V r.1946 jeho tel.pozostatky previezli domov. V našom cintoríne sú pochovaní i traja partizáni z iných obcí: Jozef Vančo z Chomutova, okres Zlaté Moravce, bol zastrelený Nemcami v obvode chotára Pohorelej 25.12.1944. Domov prevezený v r. 1946, Ondrej Vaňuš z Renčišova, okres Sabinov, odpadol 24.12.1944, Jozef Cisko z Dubovica, okres Sabinov, zastrelený tiež dňa 24.12.1944. Podľa udania poslední dvaja boli členovia z Čsl.brigády. Tu sú pochovaní i dvaja členovia Revolučného národného výboru z Pohorelej: Michal Rochovský a Karol Rochovský. Tu je pochovaný i príslušník obce Telgártu 46-ročný Matej Kubínák, vojak a člen Revolučného národného výboru v Telgárte.

Po obsadení našej obce Nemcami a Maďarmi:

Dňa 24. X.1944 obsadili našu obec Nemci a Maďari. Tým bolo vlastne tu povstanie vojensky potlačené, ale z hôr viedlo sa neustále ďalej až do oslobodenia. Život v našej dedine bol celkom ochromený neľudskými nariadeniami a hrozbami. Podnikali proti miestnemu obyvateľstvu rázie ako odvetu za pokračujúcu partizánsku činnosť v okolí i priamo v obci. Po prelome frontu Nemci usadili sa v Helpe, tam mali i svoje veliteľstvo. V našej obci ostali hlavne Maďari. Ich vojaci boli takmer denne prepadávaní partizánmi z okolitých hôr. Maďari nevedeli si s nimi poradiť, preto na rázie proti obyvateľstvu prichádzali Nemci z Helpy. Pri prvej takej rácii odvliekli do Helpy 350 mužov z Pohorelej a pri tom odstrelili ešte priamo v obci Pohorelej troch našich občanov: 39-ročného Karola Datko Vanca, zostala po ňom vdova a 2 nezaopatrené deti, ďalej zastrelili 24-ročného Karola Tlučáka Baboša a 23-ročného Michala Tereka, ktorého odstrelili vo vlastnom dome. Prvých dvoch na dvoroch školy na Sihle. Po Karolovi Tlučákovi ostal otec a matka, a po Michalovi Terekovi vdova a matka.

Do Helpy odvlčeným mužom bolo pohrozené, jestli nevyzradia partizánov, prípadne ich pomocníkov, lebo spojencov, že budú všetci bez milosti postrieľaní. Naši občania bez rozdielu svorne sa držali. Nevyzradili nikoho. Zásluhou našich dvoch občanov a to bývalého komisára obce Juraja Štávinu a bývalého gardistu Mateja Syča Tunobera neutrpeli naši občania ďalšie straty na životoch, lebo všetkých prepustili, keď sa za všetkých svojím ručením prihovorili. Uvedené stalo sa počas najkrajších sviatkov všetkých kresťanov na Vianoce dňa 26. decembra 1944.

Nie zdlhlo potom nasledovala druhá rázia dňa 3.I.1945, kedy Nemci odvliekli z obce 250 mužov do Závadky. Vtedy vypálili Nemci v Pohorelej 6 cigánskych domčekov a strelbou poranili 2 cigánske deti, z ktorých jedno zomrelo a jedno vyliečil lekár maďarskej armády. Do Závadky s odvlčenými našimi chlapmi mali Nemci dvojaký úmysel: pobyt všetkých 250 chlapov elektrickým prúdom, alebo zavliecť ich do Nemecka. Nepomáhalo už ani prosenie dvoch vyššie spomenutých, neosožil ani príhovor lesného radcu Ing.Holmana v prospech zajatých. Boli však predsa zachránení nečakaným vystúpením práve vtedy v Pohorelej prítomného nášho občana a rodáka Jozefa Dovalu, ktorý bol duchovným robotníkov – Slovákov v Nemecku a súc mu dovolenej navštívil i svoje rodisko. Keď sa dozvedel, čo hrozí Nemcami zajatým jeho rodákom, išiel do Závadky na nemecké veliteľstvo a tam odprísahal, že v obci Pohorelej nieto partizánov, okrem jedného, (ktorému Nemci nemohli nijako škodiť), hoci vedel, že z Pohorelej jesto niekoľko desiatok partizánov, predsa urobil to pre záchranu toľkých ľudských životov.

Pri druhej rácii boli poranení piati partizáni. Potrebovali okamžitú lekársku pomoc. Najbližší lekár bol len v Helpe, kde už bolo nemecké veliteľstvo a po 18. hodine nesmel sa už nikto zdržovať mimo svojho domu. Predseda miestneho nár.výboru Jozef Terek dostal zpravu o potrebe lekára. Tento mal poruku podpredsedu rev. MNV Mateja Datku a člena výboru Mateja Syča Milého. Poradili sa, že lekára zavolajú

prostredníctvom miestneho farára Štefana Kašaja. Matej Datko našiel spoľahlivého furmana Jána Pompuru a Matej Syč išiel do fary, kde sa o veci dohodli. Kočíš odišiel s listom pre farára. Lekár, ukážuc prípis od farára, dostal povolenie k ošetrovaniu zdánlivo chorého farára. Tak dostali ranení partizáni lekárske ošetrovanie.

Istý partizán pri prepade na Nemcov, bol ranený do kolena. Potreboval nemocničné ošetrovanie. Po porade bol menovaný schovaný do domu Márie Poláčkovej „Citar“. Potom, keď sa zranenie zhoršovalo, bola mu vystavená legitimácia, kde bolo udané, že je stolárskym pomocníkom Juraja Maleckého a že sa mu stala nehoda pri hotovení dreva a tak bolo umožnené, aby ranený bol zavedený do nemocnice v Brezne nad Hronom.

Nemci pri vyšetrovaní chovali sa k našim občanom tvrdo, nejednému vyšetrovanému dostalo sa týrania a úderov koľbami. Za obsadenia Nemcami boli uväznení traja naši občania: Jozef Terek, predseda Revolučného MNV, Pavol Zubkovič a Ján Mička st. Uväznili ich na krajskom súde v Banskej Bystrici.

Partizáni z Pohorelej: Juraj Tlučák a Bialík

Proti partizánom a povstaniu z tunajších občanov nevystúpil nikto. Po ujdení miestneho veliteľa Hlinkovej gardy vlastne tu už ani gardisti neboli, i dovtedy boli iba na papieri.

Masové hroby u nás nieto. V horách za Hronom našly sa 3 kostry neznámych obetí predošlých bojov a tri našly sa i na holiach.

Nemci pri svojom ústupe odvliekli asi 30 rádii, variče a iné veci. K plánovanému soberaniu všetkých cenných vecí a odvlčeniu mužov už nedošlo pre veľmi rýchly postup Červenej armády.

Dňa 29. januára 1945 obyvatelia našej obce ulahčene si vydýchli, keď videli posledných Nemcov, ktorí utekali pred ruskými a rumunskými jednotkami. Pri svojom ústupe zničili 4 cestné mosty, odstrieľali telefónne a telegrafné stĺpy, rozbili železničné výhybky, poštový úrad, budovu Štátnej lesnej správy a ešte poškodili i iné verejné a súkromné budovy. Obyvateľstvo radostne privítalo prichádzajúce víťazné vojská. V obci bola postavená slavobrána. I miestna cigánska hudba mala účasť na srdečnom privítaní. Do obce prišli rumunské oddiely.

Ukončujem kapitolu z tak významného úseku života našej obce. Z uvedeného vidno, že miestna obec medzi prvými obcami Horehronia činne zúčastnila sa povstania a statočne vzala svoj podiel na oslobodení v práci, i v boji, obetiach i utrpeniach.

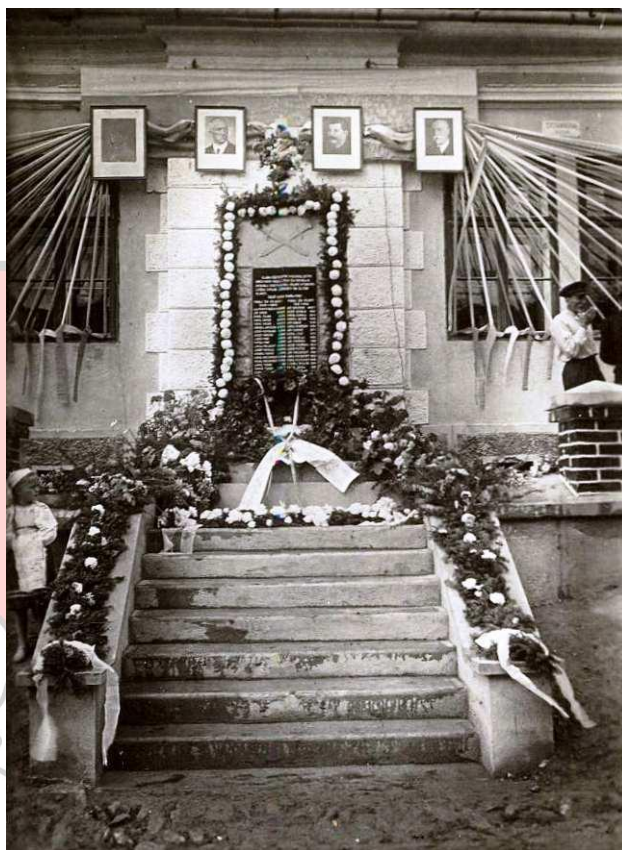

Skupina partizánov s miestnymi občanmi

1947

Na pamiatku padlých za prvej a druhej svetovej vojny postavila obec na námestí pred družstvom Budúcnosť pomník. Slávnosť odhalenia pomníka bola v rámci osláv tretieho výročia Slov. nár. povstania dňa 29. augusta 1947. Slávnostnú reč povedal člen Slov. nár. rady Ľudovít Bortel, predseda Okr. národného výboru. Za Dopln. okr. veliteľstvo v mene vojenskej správy prehovoril ppl. Oskár Lichner, vel. DOV v Banskej Bystrici. K programu prispeli žiaci miestnej meštianskej a ľudovej školy. Slávnosť usporiadal Miestny nár. výbor za spoluúčasti Miestnej osvetovej rady. Náklad na pomník bol uhradený z výnosu zbierky od miestnych občanov. Obec z vlastných prostriedkov nemusela ničím prispieť. Celkový náklad činil 33. 806.- Kčs.

Pohľad na ozdobený pomník pri slávnosti odhalenia dňa 29.8.1947

Oslavy odhalenia pomníka na pamiatku padlým vo svetových vojnách